

2. OINARRIZKO ERRENTAREN PRESTAZIOA ARAUTZEN DUEN APIRILAREN 20KO 198/1999 DEKRETUAN AIPATZEN DEN BIZIKIDETZAKO UNITATE EKONOMIKO INDEPENDENTEA BERRIKUSTEKO BEHARRA

1. Sarrera

Maiatzaren 22ko 12/1998 Legeak, gizarte bazterkeriaren aurkakoak, premia-egoerak aztertzea eta baliabide gutxien dituzten pertsonen laguntzea du helburu, bazterkeria-egoerak saihestu edo gizarteratzen laguntze aldera, kasuaren arabera. Horrela, pertsona horien egoera ez da eragozpena izango herritar gisa dagozkien eskubideak erabiltzeko. Ildo horretatik, legeak bazterkeriaren aurkako tresnak ezartzen ditu: batetik, lankidetzak-hitzarmenak eta, bestetik, prestazio ekonomikoak. Azken hauek bi motatakoak dira: bata, oinarrizko errenta (lehen, gizarteratzeko gutxieneko diru-sarrera), oinarrizko biziraupen gastuak estaltzera bideratua; eta bestetik, gizarte behar larrietarako laguntzak, gastu zehatzak estaltzera zuzenduak, nahiz eta gehienak etxebizitzaren alokairu gastuak ordaintzeko erabiltzen hasi diren.

Laguntza horiek eskuratzeko, elkarren artean erlazionatuta dauden funtsezko bi kontzeptu daude: bizikidetzako unitate ekonomiko independentearena eta etxebizitza edo ostatu independentearena.

Bizikidetzako unitate ekonomiko independentea lege horren 3. artikuluan jasotzen da eta oinarrizko errenta erregulatzen duen apirilaren 20ko 198/1999 Dekretuaren 4. artikuluan garatzen da. Dekretu horren arabera, bizikidetzako unitate ekonomiko independentetzat hartuko dira etxebizitza edo bizilekua baduten eta honako egoera hauetakoren batean dauden pertsonak edo pertsona-taldeak:

- a) Bakarrik bizi badira
- b) Famili loturak direla medio elkarrekin bizi diren bi pertsona edo gehiago (famili loturatzat hartzen dira ezkondata egotea edo ezkondata egotearen antzeko beste harremanen bat izatea, adoptatua izatea, 4. mailara arteko odol ahaidetasuna izatea edo 2. mailara arteko ezkontza-ahaidetasuna izatea).
- c) famili loturarik izan gabe, ezinbesteko beharragatik elkarrekin bizi diren bi pertsona edo gehiago.

Hala ere, arauak salbuespenezko egoera batzuk ere jasotzen ditu (4.2 art.), besteak beste, honakoak:

- a) Tratu txarrak jasatearen ondorioz ohiko bizilekua abandonatu eta beren senideekin bizitzera joan behar izan duten pertsonak.
- b) Ardurapean adingabeak dituzten pertsonak, senideekin bizi direnean.
- c) Muturreko premia-egoera dela medio, famili loturarik ez dutenek hartu dituzten pertsonak, baldin eta kontraprestazio ekonomikorik jasotzen ez badute.

Bizikidetzako unitate ekonomiko independente hauek esparru fisiko batean bizi behar dute, hots, **etxebizitzan edo bizilekuan**, 198/1999 Dekretuaren 5. artikuluari jarraiki. Etxebizitza edo bizilekua independentea edo kolektiboa izan daiteke:

- independentea denean, etxebizitza edo bizileku hori honela hartuta egon daiteke: a) jabetzan, b) errentan edo lagapenean, edo c) errentan edo azpierrean (etxebizitzako zati bati dagokionez, adibidez, logela, ostatze edo apopilotza kontratuaren bidez).
- kolektiboa denean, etxebizitza baten zati batean hartzen da bizilekua, esate baterako, gela batean (ohikoena). Gela hori honakoetakoren batean har daiteke: a) ostalaritzan (pentsioa, kanpina...), edo b) aldi baterako harrera-zentroetan (aterpetxeak, egoitzak...). Baina bizileku mota hau (logela) etxe partikularretan ere har daiteke, alokairuan, azpierrean edo ostatatze edo apopilotza kontratuen bidez. Arauak multzo honetan barneratzen du baita ere errentan batera hartzea; hau da, beharrak bultzatuta eta euren artean famili loturarik egon gabe zenbait pertsonak alokairua elkarbanatzea.

Hasieran aipatu dugun moduan, gizarte bazterkeriaren legea premia-egoera guztiei erantzuteko asmoz sortu zen. Hala ere, azken urteotan bizirauteko bitartekorik ez duten pertsonen kasuak ezagutu ditugu, lege horretan ezarritako prestazio ekonomikoak ukatu zitzaizkielako. Horren arrazoa bizikidetzako unitate ekonomiko independentea kontuan hartzea izan da, arestian aipatu bezala, etxebizitza edo bizileku independenteari lotuta baitago. Gainera, ikusi ahal izan dugu lurralde historiko bakoitzean desberdin aplikatzen dela eta, beraz, inguruabar berdinetan dagoen pertsona batek lurralde historiko batean laguntza lortzea eta beste batean, berriz, ez.

Lurralde disfuntzio horren berri eman nahi izan da; hori administrazioen arteko kasuan kasuko foroetan aztertu beharko litzateke, bizitokiak prestazioa lortzea edo ez lortzea baldintza ez dezan.

2. Azterketa

Etxebizitza-eskasia eta horien prezio altua benetako arazoa dira baliabide ekonomikorik ez duten pertsonentzat. Hori dela eta, bizileku merkea bilatzera eraman ditu, etxebizitza partekatuta edo gela alokatuta, besteak beste.

Etxebizitza partekatzen denean, hainbat pertsonak egin dezakete, baita familiek ere, euren artean famili loturarik egon ala ez. Beren egoerak ez du zertan berdina izan behar, batzuek lanetik datozen diru-sarrerak izan baititzaizkete eta beste batzuk, berriz, inolako baliabiderik gabe egon baitaitezke. Etxebizitza partekatzea bizilekua izateko modu bat baino ez da, merkeagoa delako, gastuak –nagusiki, alokairua, ura eta argia– banatu egiten baitira, diru-sarrerak guztiontzat izan ez arren. Beste batzuetan, logelaren prezioa ordaintzen da eta eremu komunak partekatzen dira, adibidez, sukaldea. Hainbat modu daude, baita egoerak ere.

Beste batzuetan, jada independizatuta zeuden pertsonak, aldi baterako arazoa dela medio (banantzea, etxea utzaraztea...) eta etxebizitza-beharrak bultzatuta, berriz ere beren senideekin bizi behar dute, bizileku independenteak eragindako gastuei aurre egin ezin dietelako.

Gerta daiteke, halaber, famili nukleoek ere etxebizitza partekatzea, unitate ekonomiko desberdinak izan arren.

Kasuistika oso desberdina den arren, bi egoera zehatzetan jarri nahi dugu arreta. Biek bizikidetzako unitate ekonomiko independentearekin eta etxebizitzaren arazoarekin dute zerikusia. Honako hauek dira:

- A) Zenbait egoeratan, bizikidetzako unitate ekonomiko independentea aldatzea, seme-alabak adinez nagusi egiten direnean.
- B) Bizikidetzako unitate ekonomiko independentearen taxutzea, etxebizitza batean logela alokatzen denean, bertan jabea bizitzen egon gabe.
- C) Ondoren, labur-labur, bizilekua eskuratzeko zailtasunarekin erlazionatuta dauden beste egoera batzuk aipatuko ditugu.

A) *Zenbait egoeratan, bizikidetzako unitate ekonomiko independentea aldatzea, seme-alabak adinez nagusi egiten direnean: ondorioak*

Lehen egoerari dagokionez, bizikidetzako unitate ekonomiko independentearen salbuespenezko kasuetako bat aipatu nahi dugu, oinarritzko errenta erregulatzan duen 198/1999 Dekretuaren 4.2.b) artikuluan jasotakoa. Agindu horren arabera, salbuespen gisa, bizikidetzako unitate ekonomiko independentetzat hartuko dira bakarrik dauden pertsonak edota ezkondata dauden edo ezkondata egotearen antzeko lotura egonkorra duten pertsonak, baldin eta adingabeak ardurapean badituzte eta ahaideren batekin bizi badira (arestian aipatutakoarekin bat etorritz).

Horixe gertatzen da, adibidez, adin txikiko seme-alabak dituzten bikote gazteekin edo guraso bakarreko familiekin, adingabe horiek gurasoen etxean edo bietako baten senideren batekin bizi badira. Familia horiek bizikidetzako unitate ekonomiko independentea osatzen dute eta, hala, oinarritzko errenta jasotzea ahalbidetzen diote, premia-egoeran baldin badaude. Hala ere, seme-alabak adinez nagusi egiten direnean, bizikidetzako unitate ekonomiko independente horretatik kanpo geratzen dira eta, beraz, gazteenak 18 urte betetzen dituztenean, familia horrek bizikidetzako unitate ekonomiko independente bakarra izateari uzten dio eta etxebizitzan bizi diren kide guztiekin famili unitatea osatzen du.

Familia oinarritzko errenta jasotzen ari bazen, une horretatik aurrera, bizikidetzako unitate ekonomiko independentea aldatzen denean, kide guztien diru-sarrerak zenbatu beharko dira. Normalki, gainerako kideek (gurasoek edo anaiek) badutenez diru-sarreraren bat (soldata, pentsioa, etab.), egoera berriaren ondorioz, askotan, familiak ordura arte jasotzen zituen laguntzak galtzen ditu, eta hori seme-alabek diru-sarrerak dituzten edo oraindik heziketa-garaian dauden aintzat hartu gabe.

Halaxe gertatu zaio pentsioduna den amarekin bizi eta adin txikiko semea zuen emakumeari. Emakume horrek oinarritzko errenta jasotzen zuen, berak eta bere semeak bizikidetzako unitate ekonomiko independentea osatzen zutelako eta diru-sarrerak urriak zirelako. Hala ere, semeak 18 urte bete zituztenean, arauaren salbuespen egoera desagertu egin zen eta etxe berean bizi diren hiru pertsonak barneratu ziren bizikidetzako unitate ekonomiko independentean. Horren ondorioz, amonaren pentsioa ere kontuan hartu zen eta, diru-sarreraren muga gaindituta, oinarritzko errenta jasotzeari utzi zioten. Familiaren beraren diru-sarrerak ez ziren gehitu, semea oraindik ikasten ari baitzen. Hala ere, balibideak murriztu egin ziren, laguntza desagertu baitzen.

Arauk ez du kontuan hartzen legearen arabera adin nagusitasunera heldu den gaztearen egoera, bereziki, ikasketak amaitu dituen ala ez eta, horren ildotik, lana lortzeko arrazoizko egoeran dagoen ala ez.

Gaur egun, oso ohikoa da, 18 urte betetzean, oraindik ikasketak amaitu ez izatea eta oraindik familiaren menpe egotea ekonomikoki. Kasu horietan, bizikidetzako unitate ekonomiko independentea aldatzeak ondorio negatiboak ditu familiarekin, eta larriagotu egiten dira familia guraso bakarrekoa denean.

Ardurapean adingabeak dituzten pertsonak bizikidetzako unitate ekonomiko independente propioa era zezaketela barneratu zenean, helburua adingabe horiek babestea zen, etxebizitzan famili unitate bat baino gehiago egoteak kalte ez zitzaizkien. Neurri horrek bereziki baliabide ekonomiko gutxiago zituztenen artean ohikoa zen gizarte errealitateari erantzuten zion, etxebizitzaren garestitasunak eragindakoa; gaur egun, ordea, arazo hori are larriagoa da.

Bestalde, egun gazteek 18 urtetik aurrera ere ikasten jarraitzen dute maiz. Are gehiago, heziketa sendoa bultzatzen da, lan merkatuaren eskakizunei aurre egin ahal izateko.

Inguruabar horietan –alegia, 18 urteko gaztea oraindik ikasten ari denetan–, bizikidetzako unitate ekonomiko independentea aldatzeak eragin negatiboa du gazteen etorkizuneko prestakuntza-aukeretan. Horrela, gazte horientzat etorkizuneko aukerak nabarmen murrizten dira, gizarte laguntzen menpe ez dauden familietako seme-alabekin alderatuta. Kasu askotan, gerta daiteke gazteak ikasten jarraitu ezin izatea eta horrek bere gizarte aurrerapena gelditzea.

Hori guztia ikusita, zalantza egiten dugu ea bidezkoa den beti eta nahitaez 18 urteko adina izatea bizikidetzako unitate ekonomiko independentean egon ahal izateko muga-adina, 198/1999 Dekretuaren 4.2.b) artikuluan aurreikusitako kasuetan.

Beste arau batzuetako adin muga aztertuta, ikus dezakegu, batzuetan, gurasoekiko menpekotasun ekonomikoa dagoen adina 21 edo 22 urtera arte luzatzen dela. Adibide gisa, honakoak aipa ditzakegu:

- familia ugarien kasuan, 21 urte baino gutxiagoko seme-alabak barneratzen dira (edo 25 urte baino gutxiagokoak, ikasten ari badira), baita lanerako ezintasunen bat duten seme-alabak ere, beren adina edozein izanda (azaroaren 18ko 40/2003 Legearen 3. artikulua).
- Gizarte Segurantzaren zurtasun pentsioak 22 urtera arte jaso daitezke, edo 24 urtera arte zurtasuna erabatekoa bada (urriaren 31ko 1647/1997 Errege Dekretuaren 9.2 art.).
- Europar Batasuneko estatu kideetatik edo Europako Ereku Ekonomikoari buruzko Akordioan parte diren beste estatu batzuetatik datozen pertsonak eta beren senideak Espainian sartzea eta geratzea erregulatzen duen arautegiak (otsailaren 14ko 178/2003 Errege Dekretuak) 21 urtetan jartzen du muga hori, edo gehiagotan seme edo alabak beren ardurapean jarraitzen badu.
- elikadura-pentsioak epe bidezko banantzeetan.

Aurreko guztiak pentsarazten digu komenigarria litzatekeela oinarritzko errenta erregulatzen duen dekretuaren 4.2.b) artikuluan ezartzen den bizikidetzako unitate ekonomiko independentea seme-alabek 18 urte betetzen dituztenetik 21 edo 22 betetzen

dituzten arte luza daitekeela, beren adinarekin bat datozen ikasketak egiten ari badira eta aprobetxamendu maila onargarria erakusten badute.

Ezin ahatz dezakegu era horretako familia asko emakume baten ardurapean daudela eta emakumeek gizonen baino egoera kaskarragoa dutela lan merkatuan eta soldata baxuagoak dituztela. Horregatik, eta bereziki kasu horietan, laguntza horiek kendu edo ezabatzen direnean, gerta daiteke gazteak heziketa-prozesua eten behar izatea eta aukera gutxiago izatea enplegu duina eskuratzeko. Alderantziz, diru-sarrerarik ez duten guraso bakarreko familietan esku hartzeak etorkizunean lan ezegonkortasuneko egoerak sortzea edo gizartean baztertuta geratzeko arriskuan egotea ekidin dezake.

Berriki egindako azterlanetan –adibidez, Gizarte Azterlanak bilduman, “Monoparentalidad e infancia” izenburupean argitaratutakoan (La Caixa Fundazioa, Bartzelona, 2005)–, guraso bakarreko familietan pobrezian geratzeko arriskua handiagoa dela ikus daiteke. Lluís Flaquer, Elisabet Almeda eta Lara Navarro-Varas ikerlariak egindako azterlan honetan, egoera horrek adingabeentzat dituen ondorioak diagnostikatu dira. Horrela, hiru ikerlari horientzat, guraso bakarrek eta honen seme-alabek osatzen dituzten famili nukleoen larrialdi egoerak pobrezian geratzeko arriskua adingabe horiengana igarotzea eragin du; izan ere, familien aldeko prestazio eta zerbitzuetan egiten den gizarte gastua oso txikia da eta horrek bereziki egoera ahulenean daudenei eragiten die.

Azterlan hau gizarte garaikide aurreratuetan haurrek bizi duten pobrezia-egoeraren inguruko eztabaidan kokatzen da; ikerketen arabera, arazoa larriagotu egin da azken urteotan. Europako adierazleek erakusten dutenez, pobrezia-maila altuagoa da guraso bakarreko familietan, seme-alabak ardurapean dituzten beste unitate batzuetan baino.

Haurren pobrezia haztearen arrazoietako bat ongizate sistemetan berrikuntza gutxi egin izana da, famili antolakuntzan gertatutako aldaketei erantzuteko. Diotenez, garai bateko klase sozialari lotutako arriskuez gain, haurrengan ere eragina dutenak, kontuan hartu behar dira, orobat, familiak eratzeari lotutako arrisku berriak:

“Batetik, gure gizarteko belaunaldi gazteen artean diru-sarrera bikoitzak dituen familiaren eredia ezartzen doanez, emakumeen hezkuntza-maila eta autorrealizaziorako gogoia handitu egin direlako, eta, bestetik, kontsumitzeko eta ongizate materiala izateko nahiz horiek inoiz erakundeen oniritzia izango dutelako aukerak gehitu egin direnez, sostengatzaile bakarreko familietan, bereziki, hori emakumezkoa bada eta diru-sarrera baxuak baldin baditu, arrisku handiagoa dago diruz estu ibiltzeko.

Hori dela eta, seme-alabak ardurapean zituzten familia ugariak izaten ziren arren tradizioz pobrezia-maila handiekin erlazionatuta zeudenak, horiek, herrialde askotan, guraso bakarreko familiei uzten ari zataizkie lekua; izan ere, hauek, sostengatzaile bakarra dutenez, beste familia batzuek dutena baino pobrezia-arrisku handiagoa duye. Horrez gain, guraso bakarreko familia gehienetan burua emakumea da eta, bai Espainian bai beste herrialde askotan, horien langabezia-tasak, behin-behinekotasun tasak eta lan ezegonkortasunarenak gizonekoei dagozkienak baino handiagoak dira eta soldatak, berriz, txikiagoak –Espainian gizon eta emakumeen arteko soldata-arraila ELGAko altuenetakoa da–; hori guztia dela eta, pobrezian jausteko dituzten aukerak, bai eurek bai beren semeek, handiagoak dira”.

Azterlana oso interesgarria da, ELGAko herrialdeak barneratzen baititu eta garbi uzten baitu familien aldekoak diren Europako hegoaldeko herrialdeetan (Portugal, Espainia, Italia eta Grezia), familien ekarpena funtsezkoa den arren ongizatea sortzeko, Estatuak ere oso gutxitan esku hartzen dutela haurren pobrezia aurre egiteko, bereziki, helduen pobrezian jartzen baitute arreta. Bestalde, esku-hartze publikoak haurren pobrezia handiagoa edo txikiagoa izatea zehaztuko du.

Gure inguruan ere antzematen da errealitate hori. EAEko pobrezia eta gizarte desberdintasunei buruzko 2004ko inkestak guraso bakarreko familiak aipatzen ditu pobrezia gehien kaltetutako taldeen artean.

Are berriagoa da Trinidad L. Vicente Torradok eta Raquel Royo Prietok egindako ikerketa: “Mujeres al frente de familias monoparentales” (Deustuko Unibertsitatea, Giza Eskubideak, 2006). Bertan, EAEn bizi diren emakumeei egin zaie elkarrizketa eta, beste hainbat ikerketak bezala, ondorioztatzen du guraso bakarreko familiak gizarte sektore ahulenetako bat direla pobrezia eta gizarte bazterkeriaren aurrean: *“guraso bakarra izateak familiaren diru-sarrerak txikiagoak izatea dakar, bi bizikide dituzten familiei dagozkienekin alderatuta”*. Zera aipatzen dute: *“hori laboratzen duten faktoreen artean, honako hauek daude: izan ohi dituzten lanpostuetan soldata baxua da; bikote ohiak ez du ordaintzen seme-alaben alde nahitaez eman behar duen elikadura-pentsioa –oraingoz, ez dago inolako sistema publikorik pensioak bermatzeko–, diru-sarreraren zati handi bat etxebizitzarako bideratzen da eta kasu askotan gizarte estaldura txikia dago”*.

Azken batean, uste dugu 198/1999 Dekretuaren 4.2.b) artikulua egun idatzita dagoen modua are kalte handiagoa egiten duela emakume bat buru duten guraso bakarreko familien kasuan beste kasu batzuetan baino, haiek egoera ahulagoan baitaude, eta adin muga berriro aztertu beharko litzatekeela aipatu inguruabarrak daudenean.

B) Bizikidetzako unitate ekonomiko independentearen taxutzea, etxebizitza batean logela alokatzen denean, bertan jabea bizitzen egon gabe

Egoera honek ere bizileku merkea behar izateari erantzuten dio. Egoera honetan, pertsona batek logela alokatzen du etxebizitza batean eta espazio komunak partekatzen ditu, besteak beste, sukaldea. Egoera honetan, banakako kontratua dago, logela desberdinak alokatuta dituzten pertsonak ez baitute inolako zerikusirik elkarren artean. Une desberdinetan iritsi dira eta beren lan egoera eta egoera ekonomikoa ere oso desberdina izan daiteke; zenbait kasutan, guztiak daude baliabiderik gabe eta besteetan, berriz, batzuk bakarrik. Alokairu hori eurentzat aurkitu duten egokiena delako onartu dute. Pertsona horietako batek edo batek baino gehiagok gizarte laguntzak eskatzen badituzte, erantzuna ez da homogeneoa autonomi erkidego guztian. Batzuetan, administrazioak bizikidetzako unitate ekonomiko independentetzat hartzen du logela alokatzeko kontratuaren titularrak, baina beste batzuetan, berriz, bizikidetzako unitate ekonomiko independentea etxebizitzan dauden guztiek osatzen dutela esaten da. Azken kasu horretan, horietako batek laguntza jasotzeko aukera gainerako guztien diru-sarreraren arabera dago. Hortaz, horietako batek laguntza eskatu nahi badu, gainerakoek diru-sarrerak justifikatu beharko ditu, baina ez ditu pertsona horiek ezagutzen eta, beraz, hori egitea oso zaila edo ezinezkoa izango da. Ondorioz, guztiak bizikidetzako unitate ekonomiko

independentetzat hartzea oztopo handia da laguntzak behar dituenak horiek eskuratu ahal izateko.

Halako egoera baten aurrean araua modu desberdinetara aplikatzen zela ikusita eta, beraz, noski, ondorio desberdinak zituela, Eusko Jaurlaritzaren Justizia, Lan eta Gizarte Segurantzaren Sailari horren berri ematea erabaki genuen, berari baitagokio oinarritzko errentaren arloko arauen eskumena. 2005ean, autonomi erkidego osorako 198/1999 Dekretua aplikatzeko irizpideak argi zitzala eta horren interpretazio homogeneoa eman zezala eskatu zitzaion, segurtasun juridikoa eskaintze aldera. Sailak bere iritzia eman zigun bizikidetzako unitate ekonomiko independenteari eta etxebizitzari buruzko txostenaren bidez; txosten hori oinarritzko errenta erregulatzen duen dekretuan jasotakoari lotzen zitzaion. Aurkeztutako gai zehatzari zegokionez, sailaren ustez, etxebizitzan bizi ziren pertsona guztiek bizikidetzako unitate ekonomiko independente bakarra osatzen zuten. Hala ere, interpretazio irizpidea bateratzeko beharra ikusita, Gizarteratzeko Erakunde Arteko Batzordearen bilerak aipatu zituen. Azaldu zigunez, gai honi lehenasuna emango zitzaion: *“Horrela, arau bat aplikatzerakoan interpretazio desberdinak egon diren beste kasu batzuetan egin izan den bezala, hartzen den erabakia prozedurak bateratzeko erabiltzen den eskuliburuan jasoko da”*. Erantzun hori 2006ko urtarrilaren 13koa da.

Sail horren aldetik beste berririk jaso ez genuenez, apirilaren 5ean beste idazki bat bidali genion eta horren bidez galdetu genuen ea, adierazi zitzaigun moduan, gaia jada aztertu zen erakunde arteko batzordean, irizpideak bateratze aldera. Berriz ere gure kezka adierazi genion, erabaki horrek zenbait pertsona kaltetzen zituelako eta horiek erakunde honetara jo zutelako. Pertsona horiek etxebizitza batean logela alokairuan zuten, hori zelako bizilekua izateko zuten aukera bakarra. Kontratua egiteko orduan, ezin jakin zezaketen jabea etxebizitzan bizi zen ala ez eta, beraz, ez zekiten zein ondorio izan zezakeen horrek eurentzat. Noski, jabea etxebizitzan bizi ez bazen, pertsona hori laguntzarik gabe gera zitekeen (lurralde historikoaren arabera), bizikidetzako unitate ekonomiko independentea osatzen ez zuelako. Hortaz, gure ustez, administrazioak pertsona horiei jasanarazten dizkie inolaz ere alda ezin dezaketen edo kontrolatu ezin dezaketen egoera batek (hau da, jabea etxebizitzan bizitzeak ala ez bizitzeak edo eman zaion kalifikazioak) dituen ondorio negatiboak; alderdi horiek, gainera, funtsezkoak dira gai honetan.

Gaineratu genuen, bizilekuaren inguruko arazoez eta horien prezio altuek bultzatuta, zenbait pertsonak inondik ezagutzen ez dituzten pertsonekin partekatu behar izaten dutela etxebizitza –horixe gertatzen da logelak alokairuan hartzen direnean, baina ez orduan bakarrik–. Era berean, bizilekua hartzeko modu berri horiek beste bide batzuetatik ase-bete ezin daitekeen eskaera estaltzen dute eta oso ekonomia xumeetarako eskuragarria den bizileku baten beharrari erantzuten diote. Formula horretara jotzen dutenak beste bizilekurik aurkitu ezin izan duten pertsonak izaten dira eta, kasu askotan, logela hartu ezean, kalera jo beharko lukete. Horregatik guztiagatik, adierazi genuen komenigarria litzatekeela, laguntzen ondorioetarako, moduren bat jartzea bizileku mota horien beharrei erantzuteko; izan ere, bizileku mota hori errealitatearen parte da, tradizionalki ezagunak diren ereduak ez dagokien arren.

Ondorio gisa, iruditu zitzaigun, batetik, araua aplikatzeko irizpideak bateratu egin behar zirela autonomi erkidego osoan eta, bestetik, aipatu egoeretan dauden pertsonen beharrei erantzuteko modua aztertu behar zela. Horren guztiaren ondorioz, berriz ere horren inguruko informazioa jaso zain geratu ginen.

Denborak aurrera egin arren, ez genuen jakin Erakunde Arteko Batzordea bildu ote zen, gaia aztertu ote zen eta, hala izanez gero, zein emaitza izan zuen. Horregatik, abuztuaren 8an beste idazki bat bidali genion sailari, horren inguruko informazioa eman ziezagun. Urriaren 5ean erantzun zigun eta adierazi zigun gai hori batzordeak irailaren 28an egin zuen bilerako aztergaien zerrendan jaso zela. Honakoa erantsi zen: *“gai horren inguruko hausnarketa egiten ari gara eta, behin ondorio egokiak izatean, atsegin handiz jarriko ditugu zuen eskura”*. Ez dugu horren inguruko beste berririk izan.

* * *

Gure ustez, beharrezkoa da logela alokairuan hartuta eta jabea bertan izan gabe biziaren gai hori aztertzea, neurriak izan behar dituen zerga-ondorioen nahiz beste administrazio maila batekoen kaltetan izan gabe.

Ohartzen gara zenbaitzuek dituzten premia-egoerek oso jokabide etikoak ez izatera edo iruzur egitera bultzatzen dituztela beste batzuk, halako egoeretan aparteko diru-sarrerak lortzeko aukera ikusten baitute. Halaxe gertatzen da azaldu berri dugun kasuan, baina baita beste batzuetan ere, esaterako: etxebizitzaren jabeak baimenik eman gabe edo ezer jakin gabe logela azpierreant ematea; hitzez eta kontratu edo beste inolako agiririk gabe logela azpierreant ematea; etxebizitzan benetan bizi den pertsonak udal helbide horretan erroldatzeko oztopoak aurkitzea; pertsonak eta familiak bizileku bakarrean pilatzea; etab. Egoera horiei erantzuna eman behar diete administrazioek.

Azken batean, gomendio honen bidez agerian utzi nahi duguna da pertsona horiek egoera ahulean daudela, etxebizitza behar dutela eta babesik ez dutela eta horregatik onartzen dituztela baldintza horiek. Hortaz, uste dugu pertsona horiek jasaten dituzten iruzurraren eta abusuaren aurka borroka egiteko edozein neurrik kontuan hartu behar duela errealitate hori.

C) **Beste egoera batzuk**

Azkenik, badira beste egoera batzuk ere, hala nola, famili banantzeagatik edo etxebizitza ezin ordaintzeagatik bizi ziren etxebizitza abandonatu behar duten pertsonena. Lanik ez badute, aldi baterako egoera kritikoan daude, etxebizitzarik eta diru-sarrerarik ez dutelako, eta, beraz, beren gurasoen edo gertuko beste ahaide batzuen etxera joan ohi dira bizitzera. Ardurapean adingaberik ez badute, ez dira bizikidetzako unitate ekonomiko independentetzat hartzen eta, beraz, ziurrenik, ezingo dituzte laguntzak eskuratu. Arautegiak ez du inolako laguntzarik aurreikusten pertsona horientzat, ezta aldi baterako ere beren egoera berriari aurre egin ahal izateko, eta, horrenbestez, beren familiaren borondate eta ahalmen ekonomikoaren menpe egongo dira.

3. **Deskribatutako egoeren ondorio negatiboak**

Deskribatutako egoera guztiek ondorio negatiboak izan ditzakete kasuan kasuko pertsonengan. Honakoak aipa ditzakegu:

- a) Heziketa-prozesua etetea eta baztertuta geratzeko arriskua: 18 urtetik gorako seme-alabak ardurapean dituzten guraso bakarreko familiek, laguntzak jasotzeari utziz gero, zailtasun handiak dituzte beren seme-alaben heziketa-prozesuaren jarraipena ahalbidetzeko.
- b) Babesik ez izatea. Batzuetan, egoera ahulenean dauden pertsonak ez dute administrazioaren laguntzarik jasotzen errentamendu, bizileku edo azpierrementu kontraturik formalizatu ezin dutelako edo erroldatu ezin dutelako, beste alderdiak ezartzen dituen baldintzengatik. Logela alokairuan hartzeko kontratua izaten da aukera bakarra eta baldintza guztiak onartu behar izaten dituzte, baita ez erroldatzearena ere. Pertsona horientzat garrantzitsuena bizitokia izatea da eta hori laguntzak jasotzearen gainetik jartzen dute.
- c) Gizareratze prozesuan zailtasunak izatea: Baliabide ekonomikorik ez duten eta bizileku eskuratu ezin duten pertsonak elkarteek kudeatzen dituzten harreara-zentroetara jo behar izaten dute eta, hala, besteak beste, alkoholaren edo substantzia estupefazianteen kontsumoarekin arazoak dituzten edo patologia duala duten pertsonak ezagutzen dituzte. Horren ondorioz, gizarte bazterkeriako egoera larriagoekin identifika dezakete euren egoera eta horrek ez du faboratzen beren gizareratzea.
- d) Baztertuta geratzeko arriskua dakarren beste arrazoi bat: alokairua ezin ordaintzeagatik edo banantzeagatik beren etxea utzi behar izan duten eta berriz ere familiaren babesa bilatzen duten pertsonak babesa behar dute, aldi batez bada ere, beren egoera gaintzeko. Halako kasuetan, laguntzak bazterkeria larriko egoerei aurrea har diezaieke, familiarekiko mendekotasun egoera berriak sortzen dituen zailtasunengatik.

Laburbilduz, esan dezakegu gizarte egoera ahulagoan dauden pertsonak babesik gabe geratzeko arriskua dagoela, eskakizun horiek bete ezin dituztelako, eta, ondorioz, bere egoera larriagotu egiten da. Paradoxikoki, zailtasun handienak dituzten pertsonak dira laguntza horiek eskuratu ezin ditzaketenak. Bete ezin ditzaketen eskakizunek alokairu, azpierrementu edo apopilotza kontratuaren titulartasunarekin eta etxebizitza edo bizileku motarekin dute zerikusia. Baina, une honetan, etxebizitza eskuratzeko dauden zailtasunak direla medio, pertsona askorentzat, modu bakarra etxebizitza alokairuan partekatzea edo etxebizitza batean logela bat alokatzea izaten da eta, batzuetan, jabea edo errentatzailea bertan bizitzen egon gabe (alderdi hau pertsona horien eragin eremutik kanpo dago), edo, bestela, berriz ere familiaren bizilekura itzultzea. Horregatik, gure ustez, beharrezkoa da arauak berriro aztertzea eta biztanle talde batek bizileku eskuratzeko duen zailtasuna kontuan hartzea. Horrela, bazterkeria-egoera larriagoak ekidin daitezke.

Garrantzitsua da aipatzea bizikidetzako unitate eta etxebizitza edo bizileku unitate ekonomiko independenteari eskaintzen zaion arretak gizarte behar larrietarako laguntzei ere eragiten diela eta, beraz, adierazitakoa bi laguntzetarako onargarria da. Irizpideak argitzea, beraz, bi prestazioetarako baliagarria izango litzateke. Azkenik, badakigu saila aldarazpen bat prestatzen ari dela etxebizitzaren alokairuari dagokion prezioa ordaintzeko laguntzen inguruan. Espero dugu hemen aztertutako kontuak hausnarketarako beste elementu bat izango direla.

4. Ondorioak: aldatu eta hobetzeko proposamena

Gure ustez, beharrezkoa da Eusko Jaurlaritzaren Justizia, Lan eta Gizarte Segurantzza Sailak apirilaren 20ko 198/1999 Dekretuaren bidez garatzen den bizikidetzako unitate ekonomiko independentea berrikustea, etxebizitza edo ostatu independentearenari dagokionez. Era berean, gainerako administrazioekin batera aplikazio irizpide homogeneoak adostu behar dira, interpretazio desberdinak egon ez daitezen eta, bizi den lekuaren arabera, prestazio horiek eskuratzeko erraztasunak handiagoak edo txikiagoak izan ez daitezen. Horretarako, Gizarteratzeko Erakunde Arteko Batzordea foro egokia da.

Estaldua behar luketen egoerak honako hauek dira:

- oraindik heziketa-garaian dauden 18 urtetik gorako seme-alabak dituzten guraso bakarreko familiak.
- logela bana alokatuta etxebizitza partekatzen duten pertsonak, guztiak edo batzuk muturreko premia-egoeran daudenean.
- alokairuko etxebizitza partekatzen duten pertsonak, guztiak edo batzuk muturreko premia-egoeran daudenean.
- famili banantzeagatik edo lan ezegonkortasunarekin edo osasunarekin zerikusia duen beste arazoren batengatik denboraldi batez laneko diru-sarrerak lortu ezinik beren senideekin bizitzera joan behar duten pertsonak. Babes hori aldi baterako izango da eta bazterkeria-egoera larriagoak saiheste aldera.

Azken batean, uste dugu beharrezkoa dela neurri zuzentzaileak hartzea oinarritzko errentaren eta gizarte behar larrietarako laguntzen eskakizunak egungo testuingurura egokitzeko. Funtsezkoa da azaldutako arazoei erantzuna ematea, hala, premia-egoeran dauden pertsona guztiek jaso ahal izan ditzaten bazterkeriari aurre egiteko dispositiboetan aurreikusitako laguntzak.

Etxebizitzaren arazo hori arintzeko, funtsezkoa iruditzen zaigu orobat alokairuko etxebizitza-parke publikoa gehitzen joatea, azalera desberdinetako etxebizitzak izango dituen, famili behar eta tamaina desberdinetara egokitu daitezen. Horren ildotik, sustapen publikoko etxebizitza ugari parke publiko horretara bideratu beharko lirateke.

Garrantzitsua iruditzen zaigu, halaber, diagnostiko zehatzak prestatzea pobrezia guraso bakarreko familietan duen eraginaren inguruan, horiek eztabaida piztu dezaten gomendio orokorrean proposatutakoen moduko neurriak ezartzeko beharrari buruz, familiaren eruedetan izandako aldaketekin erlazioatutako pobrezia-modu hori arintze aldera.

Azkenik, beharrezkoa da ezagutzea zein eragin izaten ari den etxebizitzaren prezioa bazterkeriari aurre egiteko dispositiboetan hura ordaintzeko bideratzen den ehunekoari dagokionez, bizirauteko eta gizarteratzeko beharrezko beste gastu batzuen kalterako.

Horrenbestez, beharrezkoa da gizarte zerbitzuen eta etxebizitzaren arloan eskumenak dituzten administrazio desberdinek baterako hausnarketa egitea etxebizitzaren eta bazterkeriaren arazoari aurre egingo dioten neurriak ezartze aldera.